

Samenvatting

Sinds enkele jaren wordt in Nederland de term 'high impact crimes' (HIC) gebruikt om delicten aan te duiden die een grote impact op het slachtoffer, diens directe omgeving en het veiligheidsgevoel in de maatschappij hebben. Onder de klassieke HIC-delicten worden (gewelddadige) vermogensdelicten geschaard, om precies te zijn woninginbraak, straatroof en overvallen. In de afgelopen jaren is door de overheid sterk ingezet op de bestrijding van deze HIC-problematiek middels verschillende beleidsprogramma's, de instelling van de Taskforce Overvallen en de veiligheidsagenda.

In dit rapport is de recidive van daders van de klassieke HIC-delicten, woninginbraak, straatroof en overvallen, die in de periode 2002 tot en met 2013 onherroepelijk zijn veroordeeld voor een dergelijk delict in kaart gebracht. Dit onderzoek maakt deel uit van een vijfjarig onderzoeksprogramma naar de recidive onder HIC-daders. In de onderhavige studie stonden de volgende vijf onderzoeksvragen centraal:

- 1 Hoeveel unieke personen worden jaarlijks veroordeeld voor woninginbraak, straatroof en overvallen?
- 2 Wat zijn de achtergrondkenmerken (persoons- en strafzaakkenmerken) van de drie HIC-onderzoeksgroepen? Hoe verhoudt dit zich tot de totale groep van veroordeelde daders?
- 3 Wat is het recidivebeeld bij HIC-daders?
 - a Recidiveprevalentie
 - Welk deel van de woninginbrekers, straatrovers en overvallers kwam binnen twee jaar na de strafzaak opnieuw in aanraking met justitie? Hoe verhoudt dit zich tot de totale groep van veroordeelde daders?
 - Ingezoomd op de daders van overvallen: welk deel van de woningovervallers en andere overvallers kwam binnen twee jaar na de strafzaak opnieuw in aanraking met justitie?
 - b Recidivefrequentie
 - Hoe vaak kwamen woninginbrekers, straatrovers en overvallers twee jaar na de strafzaak gemiddeld opnieuw in aanraking met justitie? Hoe verhoudt dit zich tot de totale groep van veroordeelde daders?
 - Ingezoomd op de daders van overvallen: hoe vaak kwamen woningovervallers en andere overvallers twee jaar na de strafzaak gemiddeld opnieuw in aanraking met justitie?
- 4 Welke persoonskenmerken hangen samen met het wel of niet recidiveren bij de drie HIC-onderzoeksgroepen? Hoe is deze samenhang bij de totale groep van veroordeelde daders?
- 5 Wat is de ontwikkeling van de recidive bij de drie HIC-onderzoeksgroepen door de jaren heen, rekening houdend met verschuivingen in de achtergrondkenmerken van de daders over de tijd?

Methode

Het onderzoek is uitgevoerd volgens de werkwijze van de recidivemonitor van het WODC en maakt gebruik van de gegevens uit de Onderzoeks- en Beleidsdatabase Justitiële Documentatie (OBJD). De OBJD is een gepseudonimiseerde versie van het Justitieel Documentatie Systeem (JDS), het wettelijke registratiesysteem van straf-

zaken. Het gebruik van de OBJD impliceert dat alleen de criminaliteit die onder de aandacht komt van het Openbaar Ministerie (OM) met het onderzoek in kaart wordt gebracht. Delicten en daders die niet worden opgespoord en niet aan het OM worden doorgegeven, blijven buiten beschouwing.

De onderzoeksgroep in de huidige studie betreft daders van woninginbraak, straatroof en overvallen die in de periode 2002 tot en met 2013 door het OM zijn vervolgd en waarbij een dergelijk delict bewezen werd verklaard. Meer specifiek gaat het om daders waarbij het HIC-delict in de strafzaak onherroepelijk is geëindigd in een schuldigverklaring door de rechter of is afgedaan door het OM (inclusief beleidssepots, maar exclusief vrijspraken, technische sepots en andere technische beslissingen). Om deze groep daders aan te duiden wordt in dit rapport verder gesproken van veroordeelde daders.

Om de achtergrondkenmerken en recidivepercentages van de veroordeelde HIC-daders enig reliëf te geven, worden deze gegevens afgezet tegen de cijfers van alle veroordeelde daders in Nederland, de zogenoemde referentiegroep. Deze referentiegroep bestaat uit alle daders van een strafbaar feit waarbij de strafzaak onherroepelijk is geëindigd in een schuldigverklaring door de rechter of is afgedaan door het OM.

In overeenstemming met de werkwijze van de recidivemonitor van het WODC is *recidive* geoperationaliseerd als 'een nieuwe strafzaak'. Met een strafzaak worden zaken bedoeld die zijn geëindigd in een schuldigverklaring door de rechter of zijn afgedaan door het OM (inclusief beleidssepots, maar exclusief vrijspraken, technische sepots en andere technische beslissingen) én zaken die nog niet (onherroepelijk) zijn afgedaan. De recidive is berekend met behulp van survivalanalyse. Hierbij is er gecorrigeerd voor incapacitatie, met andere woorden voor de tijd die men vast zat in detentie waardoor recidive niet mogelijk was. Er is naar drie vormen van recidive gekeken: *algemene recidive*, *HIC-recidive* en *speciale recidive*. *Algemene recidive* betreft een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van enig misdrijf. *HIC-recidive* heeft betrekking op een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van een woninginbraak, straatroof of overval. De *speciale recidive* heeft betrekking op een nieuwe strafzaak naar aanleiding van het plegen van hetzelfde delict als in de uitgangzaak (bijvoorbeeld bij woninginbrekers gaat het om een nieuwe woninginbraak).

Om te zien hoe de tweejarige recidiveprevalentie bij de HIC-daders zich heeft ontwikkeld over de periode 2004 tot en met 2013 zijn naast de feitelijke recidivecijfers ook de gecorrigeerde recidivecijfers berekend. De feitelijke recidivecijfers zijn door middel van een statistisch voorspellingsmodel bijgesteld. De reden voor deze correctie is dat schommelingen in het recidiveniveau het gevolg kunnen zijn van verschuivingen in de samenstelling van de onderzoeksgroepen over de jaren heen. Met de achtergronden van de daders kan immers ook het risicoprofiel van daders veranderen.

Belangrijkste bevindingen

Hieronder worden de belangrijkste bevindingen van het onderzoek beschreven. Voor de bediscussie van de resultaten wordt verwezen naar hoofdstuk 4 (Conclusie en discussie).

Aantallen

- De meeste veroordeelde HIC-daders in 2013 hebben een woninginbraak gepleegd (55%), gevolgd door straatroof (27%) en overvallen (18%). Verder laten de resultaten geen duidelijke trend zien in het aantal veroordeelde HIC-daders. Het aantal woninginbrekers dat is veroordeeld in de jaren 2002 tot en met 2013 is afgenomen na 2006 en vanaf 2010 weer is toegenomen tot 2.300 in 2013. Het aantal veroordeelde straatrovers is in de periode 2003 tot en met 2009 bijna gehalveerd en daarna, op een uitschieter naar boven in 2012 na, ongeveer gelijk gebleven rond de 1.100. Het aantal veroordeelde overvallers is tot en met 2007 gedaald en daarna weer toegenomen tot 780 in 2013.

Achtergrondkenmerken: persoonskenmerken

- Mannen blijken sterker oververtegenwoordigd te zijn bij HIC-delicten dan bij crimineel gedrag in het algemeen. Zo is ongeveer 95% van de veroordeelde woninginbrekers, straatrovers en overvallers in 2013 man, tegen 82% van de totale groep veroordeelde daders in 2013.
- Ten tijde van de strafzaak is bijna de helft van de veroordeelde straatrovers in 2013 minderjarig, tegen 16% van de woninginbrekers, 19% van de overvallers en 7% van alle daders. Ook de gemiddelde leeftijd ten tijde van de strafzaak is onder straatrovers het laagste (gemiddeld 20 jaar) en onder alle daders het hoogste (gemiddeld 34 jaar).
- HIC-daders komen op jonge leeftijd voor het eerst in aanraking met justitie. Dit geldt in het bijzonder voor straatrovers: 80% van de veroordeelde straatrovers in 2013 had de eerste strafzaak op minderjarige leeftijd. Maar ook bij de overvallers en de woninginbrekers had respectievelijk 66% en 64% de eerste strafzaak terwijl ze nog minderjarig zijn. Van de totale groep van veroordeelde daders in 2013 had slechts 31% de eerste strafzaak terwijl ze nog minderjarig zijn.
- Uit de strafrechtelijke voorgeschiedenis blijkt dat de veroordeelde HIC-daders vaak al eerder met justitie in aanraking zijn gekomen en zich daarbij niet beperken tot hetzelfde delict als in de uitgangszaak. In 2013 heeft 68% tot 83% van de veroordeelde HIC daders één of meerdere eerdere strafzaken, heeft 25% tot 34% eerdere strafzaken vanwege een HIC-delict en heeft 10% tot 34% eerdere strafzaken vanwege hetzelfde delict als in de uitgangszaak. Alle drie de HIC-dadergroepen plegen dus ook andere delicten en andere HIC-delicten dan hun uitgangsdelict, dus van specialisatie lijkt geen sprake. Hierbij blijken overvallers de sterkste generalisten, terwijl woninginbrekers zich wel iets meer specialiseren in woninginbraak.
- Met name veroordeelde woninginbrekers hebben veel eerdere strafzaken op hun naam staan. In 2013 ligt het gemiddeld aantal eerdere strafzaken bij woninginbrekers op elf, terwijl dit aantal bij alle veroordeelde daders op vijf ligt.
- In de periode 2002 tot en met 2013 is bij alle drie de HIC-dadergroepen het gemiddelde aantal strafzaken gedaald: bij woninginbrekers van vijftien tot elf zaken, bij overvallers van tien tot acht zaken en bij straatroof van zeven tot vijf zaken.

Achtergrondkenmerken: Strafzaakkenmerken

- Bij woninginbraak en straatroof worden de strafzaken in 2013 meestal afgedaan met een korte vrijheidsstraf van maximaal zes maanden (41% en 34%) of een werkstraf (30% en 29%), terwijl bij overvallen de meerderheid van de strafzaken wordt afgedaan met een lange vrijheidsstraf van ten minste zes maanden (65%).
- In de periode 2002 tot en met 2013 zijn enkele verschuivingen te zien in de opgelegde afdoeningen bij HIC-strafzaken. Allereerst is het aandeel opgelegde werkstraffen bij woninginbraak- en straatroofstrafzaken toegenomen (woninginbraak van 23% tot 30%; straatroof van 16% tot 28%). Daarnaast is bij straat-

roofstrafzaken het aantal onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen van meer dan zes maanden afgenomen van 29% tot 21%. Tot slot fluctueert bij overvalstrafzaken het aandeel onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen van minder dan zes maanden van 11% tot 20%.

- In de periode 2002 tot en met 2013 is het aandeel woningovervalstrafzaken flink toegenomen. In 2002 betrof 22% van de overvalstrafzaken een woningoverval, in 2013 is dit percentage opgelopen tot 43%. Andere soort overvallen zijn dus juist afgenomen.
- De meeste HIC-strafzaken worden afgedaan in de Randstad. In 2013 wordt bijna de helft van de woninginbraak- en overvalstrafzaken en twee derde van de straatroofzaken afgedaan in de arrondissementen Amsterdam, Rotterdam, Midden-Nederland (waarbinnen Utrecht valt) en Den Haag. Afgezet naar het aandeel inwoners per arrondissement valt op dat het aantal straatroofstrafzaken in 2013 sterk is oververtegenwoordigd in Amsterdam en Rotterdam.

Recidive

- De recidiveprevalentie laat zien dat van de woninginbrekers, straatrovers en overvallers die in 2013 veroordeeld zijn respectievelijk 57%, 51% en 37% binnen twee jaar een nieuwe strafzaak heeft vanwege enig delict (algemene recidive). Bij de totale groep veroordeelde daders ligt dit percentage een stuk lager, namelijk op 28%. De HIC-recidive bij woninginbrekers, straatrovers en overvallers is respectievelijk 19%, 12% en 7%. De speciale recidive bij woninginbrekers, straatrovers en overvallers is respectievelijk 17%, 7% en 2%. Hoewel deze percentages uitsluitend betrekking hebben op de eerste recidivezaak lijken deze de eerdere conclusie dat veroordeelde HIC-daders zich niet beperken tot één type delict, maar diverse delicten plegen, te onderschrijven. Verder blijkt uit de speciale recidive (wederom) dat overvallers de sterkste generalisten zijn en woninginbrekers zich wel wat meer specialiseren.
- De recidiveprevalentie onder veroordeelde woningovervallers ligt lager dan onder veroordeelde andere overvallers. Van de woningovervallers heeft 33% binnen twee jaar een nieuwe strafzaak vanwege enig delict, terwijl dit percentage bij andere overvallers op 41% ligt.
- De recidivefrequentie laat zien dat woninginbrekers en straatrovers binnen twee jaar gemiddeld 2,5 nieuwe strafzaken hebben voor enig delict, terwijl dit aantal bij recidiverende overvallers en de totale groep van daders op 2,1 ligt. Een kanttekening bij de bevinding dat overvallers minder frequent recidiveren is dat dit ook veroorzaakt kan worden doordat zij vaker een langdurige vrijheidsstraf opgelegd krijgen bij het eerste recidivedelict waardoor er minder tijd overblijft om opnieuw te kunnen recidiveren.

Samenhang persoonskenmerken en recidive

- Uit de multivariate analyses, waarbij het verband met recidive voor alle persoonskenmerken gelijktijdig is onderzocht, blijkt dat verschillende persoonskenmerken samenhangen met de algemene recidiveprevalentie. Voor alle drie de HIC-dadergroepen geldt dat daders met een eerste strafzaak op jonge leeftijd en daders met een uitgebreidere strafrechtelijke voorgeschiedenis een grotere kans hebben om te recidiveren. Voor veroordeelde woninginbrekers en overvallers geldt bovendien dat mannelijke daders een grotere kans hebben om te recidiveren.

Recidiveontwikkeling

- Gekeken naar de ontwikkeling van de recidive over de tijd blijkt dat de *gecorrigeerde* tweejarige algemene recidiveprevalentie, waarbij rekening wordt gehouden met verschuivingen in de achtergrondkenmerken van de daders over de jaren

heen, onder alle drie de HIC-dadergroepen is afgenomen in de periode 2004 tot en met 2013. De afname is het sterkst onder overvallers. De gecorrigeerde tweejarige algemene recidive onder woninginbrekers laat een vrij stabiel dalende trend zien, van 63% in 2004 tot 57% in 2013 (een relatieve daling van 10%). De gecorrigeerde tweejarige algemene recidive onder straatrovers is met enige fluctuaties in deze periode gedaald van 57% tot 51% (een relatieve afname van 11%). De gecorrigeerde tweejarige algemene recidive onder overvallers is gedaald van 52% tot 38% (een relatieve afname van 28%), waarbij wel een tweede piek te zien is in 2007 (52%).

Beperkingen en aanbevelingen

De huidige studie kent enkele beperkingen. Een eerste beperking is dat het onderhavige onderzoek gebruikmaakt van gegevens uit het justitieel documentatiesysteem. Daarmee wordt alleen criminaliteit die onder de aandacht komt van het OM en leidt tot een strafzaak in het huidige onderzoek meegenomen, terwijl bij alle drie de HIC-delicten sprake is van lage ophelderingspercentages. Een tweede beperking is dat hoewel in de huidige studie een eerste aanzet is gedaan voor de duiding van de recidiveontwikkeling over tijd deze nog niet volledig is. Het doel van het onderhavige onderzoek was uitsluitend om een beschrijving te geven van de recidiveontwikkeling, maar tevens is een eerste stap gezet in de verklaring hiervan door te corrigeren voor verschillende achtergrondkenmerken van de HIC-daders. Er kunnen echter meer factoren een rol spelen bij de verklaring van de recidiveontwikkeling. Zo kan de dadergroep over de tijd heen in meer opzichten van samenstelling zijn veranderd, spelen registratie-effecten een rol en zijn algemene ontwikkelingen in de criminaliteit en criminaliteitsbestrijding van invloed. Tot slot is het de vraag welke effecten de afzonderlijke maatregelen binnen het HIC-beleid hebben op de recidiveontwikkeling.

Op basis van de huidige studie kunnen enkele suggesties gedaan worden voor toekomstig onderzoek. Allereerst verdient het de aanbeveling om concrete maatregelen en interventies die de afgelopen jaren zijn ingezet om de terugval onder HIC-daders te verlagen individueel onder de loep te nemen en te evalueren in termen van recidive. Hierbij kan gedacht worden aan de HIC-aanpak van Veiligheidshuizen, de Top-600 aanpak van Amsterdam, de maatregel van Verscherpt Toezicht bij overvallers, vrijheidsstraffen en werkstraffen. Een tweede optie voor vervolgonderzoek is om aanvullende achtergrondkenmerken van de daders in het recidiveonderzoek te betrekken, waardoor de netto ontwikkeling van de recidive beter in beeld komt en meer inzicht kan worden verkregen in de achtergronden en oorzaken van de recidive onder HIC-daders. Een derde aanbeveling betreft het uitvoeren van criminele carrière onderzoek onder HIC-daders. Ten vierde zou het interessant kunnen zijn om bij vervolgonderzoek interviews te houden met niet-gepakte HIC-daders om zo meer zicht te krijgen op de criminele carrière en recidive van alle HIC-daders. Een laatste suggestie voor vervolgonderzoek staat als onderdeel van het vijfjarige onderzoeksprogramma al op de planning bij de recidivemonitor, namelijk een haalbaarheidsstudie naar de mogelijkheid om de recidive per regio in kaart te brengen.

Tot slot geven de resultaten aanleiding voor een aanbeveling voor praktijk en beleid. Uit de onderhavige studie blijkt dat HIC-daders een actieve dadergroep vormen en vaak al op een jonge leeftijd beginnen met crimineel gedrag. Het lijkt dan ook belangrijk om vroegtijdig in te grijpen bij minderjarige HIC-daders.